

УДК 37.013.43

КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Ю. А. Поликарпова, к. филол. н., доцент

Целью статьи является анализ возможностей семиотического подхода к развитию социокультурной компетенции студентов в процессе обучения иностранному языку. Предлагается осуществлять развитие социокультурной компетенции в процессе обучения путем ознакомления студентов с особенностями семиотического метода, а также обучение студентов семиотическому чтению текстов.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Ю. О. Полікарпова, к. філол. н., доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Мелітопольський інститут державного та муніципального управління
„Класичного приватного університету”

Процеси інтеграції України до світової спільноти актуалізували проблему міжкультурного спілкування. Внаслідок цього особливого поширення набуло поняття „культурна свідомість”, що включає в себе усвідомлення власної культурної поведінки через порівняння з іншими культурами і здатність пояснити власну культурну позицію.

Американські дослідники Б.Томалін та С.Стемплески зазначають, що до факторів, як лінгвістичних, так і соціо-економічних, що вплинули на підйом вивчення міжкультурної взаємодії належать: глобалізація економіки, поширення світових стосунків, збільшення імміграції, вивчення прагматики (впливу соціального контексту на мову), вивчення невербальних аспектів комунікації, тощо [4, с. 5 - 6].

У таких умовах основні положення порівняно молоді науки семіотики можуть виявитися досить корисними для розвитку у студентів соціокультурної компетенції.

У наукових розвідках поняття „культурна свідомість”, „культурологічні фактори”, „міжкультурне спілкування”, „соціокультурний компонент” посідають центральне місце, їх аналізу присвячено ряд праць сучасних вітчизняних і закордонних дослідників [1 – 9]. Л.Байсара, Л.Бордюк, Р.Гришкова, Т.Олійник у своїх наукових дослідженнях зосереджують увагу на культурологічному аспекті у викладанні іноземної мови і пропонують різні підходи до вирішення цієї проблеми. Наукова новизна нашої роботи полягає в застосуванні семіотичного методу у розв’язанні проблеми.

Метою статті є аналіз можливостей семіотичного підходу в розвитку соціокультурної компетенції студентів у процесі навчання іноземної мови.

Як відомо, важливу роль у міжкультурному спілкуванні відіграє вдала комунікація. Проте вона може бути такою тільки за умови, коли співрозмовники розуміють один одного.

Російсько-американський дослідник Р.Якобсон, детально вивчивши процес передачі інформації, виділив шість основних елементів акту комунікації: адресат або відправник, адресант або отримувач, повідомлення, контакт, контекст та код [9, 361-362].

контекст
повідомлення
адресант ----- адресат
контакт
код

Так, у будь-якому типі дискурсу (звичайне спілкування, вірш, лист тощо) завжди наявне повідомлення, яке передається від відправника отримувачу. Для передачі цього повідомлення адресантом та його сприйняття адресатом потрібний контакт, фізичний або психологічний. Саме контакт робить можливим встановлення та підтримання комунікації. Крім цього, для успішного сприйняття повідомлення адресант та адресат повинні користуватися спільним кодом, таким, як, наприклад, українська мова. Контекст же, у свою чергу, допомагає отримувачу правильно зрозуміти повідомлення [9, 362].

Мова і поведінка будь-якої людини зумовлюється певним набором соціокультурних кодів, які визначають загальний контекст та код у моделі комунікативного акту. Поняття „соціокультурні коди” було введено в науковий обіг семіотиками [8]. За їх ствердженнями, складовими будь-якої культури є культурні коди - так звана „семіотична пам'ять культури” [8, с. 157-158]. Вони є різними у різних країнах, набір таких кодів індивідуальний у кожної людини і залежить від впливу культурної традиції, а також „від неминучої індивідуальності, з якою ця традиція розкривається тому чи іншому членові колектива” [8, с. 157]. Спільність наборів таких кодів у двох співрозмовників спрощує процес спілкування і сприяє тому, що передаване адресантом повідомлення буде адекватно сприйняте і дешифроване адресатом.

Проте частіше за все буває так, що набори соціокультурних кодів є індивідуальними у різних людей і залежать від приналежності до тієї чи іншої культури, рівня освіченості, умов виховання, професійного рівня, національної приналежності, віку, статі, місця проживання, родинних традицій тощо. За таких умов успішність комунікації залежить від соціокультурної компетенції співрозмовників. Саме високий рівень соціокультурної компетенції адресата та адресанта сприяє встановленню вдалої комунікації.

Під поняттям „соціокультурної компетенції” ми розуміємо здатність людини усвідомлювати свою власну культурну приналежність, її основні складові, розпізнавати шляхи і встановлювати способи, якими приналежність до тієї чи іншої культури впливає на поведінку людей.

Соціокультурна компетенція включає в себе соціолінгвістичну компетенцію, соціокультурні знання та міжкультурні навички.

Розвиток соціокультурної компетенції студентів передбачає:

- усвідомлення студентами того факту, що всі люди проявляють культурно-зумовлену поведінку,
- розуміння студентами того, що соціальні відмінності (вік, стать, соціальний клас, місце проживання тощо) значно впливають на те, як вони розмовляють і поведуться,
- формування толерантного ставлення до інших культур,
- ознайомлення студентів з конвенційною поведінкою в різних ситуаціях представників різних культур,
- усвідомлення студентами власної культурної поведінки й уміння здійснювати її аналіз,
- розвиток здатності студентів розпізнавати культурні конотації і дешифрувати їх,
- навчання студентів розпізнавати, розрізняти і продуктивно користуватися культурними кодами для максимального досягнення комунікативної мети,
- розвиток у студентів уміння визначати, як їхня власна соціокультурна приналежність впливає на їхню поведінку, і навчання їх коригувати свою поведінку відповідно до ситуації.

На нашу думку, розвиток соціокультурної компетенції в процесі навчання слід здійснювати через ознайомлення студентів з особливостями семіотичного методу, а також навчання студентів семіотичного читання текстів.

Перше, на що слід звернути увагу студентів, – це семіотичне трактування будь-якого предмета, явища, дії і навіть всієї культури як тексту, що потребує прочитання. При цьому текст може розглядатися як сукупність знаків або, навіть, як один знак. Основними функціями знаків визнано комунікацію та сигніфікацію (сам процес означування) [8]. Мається на увазі, що певний знак може не тільки передавати певне повідомлення, а й сам генерувати нове значення.

Друге – вивчення і зіставлення різних видів знаків (мовних, візуальних, музикальних тощо). Мовні знаки спираються на умовний (конвенційний) зв'язок із позначуваним предметом, тоді як візуальні знаки ґрунтуються на схожості з позначуваним, тобто мають іконічний характер.

Третє – демонстрація конотативних значень, тобто тих додаткових значень, що надбудовуються над основним значенням і засвоюються здебільшого підсвідомо. При викладанні іноземної мови формування у студентів уміння розпізнавати не тільки денотативні, а й конотативні значення є дуже важливою для успішного входження до іншої культури.

Четверте – ознайомлення студентів з можливостями множинного прочитання одного тексту. Сприйняття будь-якого знака, тим більше складного, значною мірою залежить від того набору кодів, які поділяє людина. Тому досить часто спостерігається така ситуація, що певний знак

тлумачиться зовсім по-різному різними людьми. Це веде до визнання існування множинних прочитань текстів. Студентам слід пояснити, що не можна говорити про існування єдиного можливого тлумачення тексту, усі достатньо аргументовані інтерпретації знаків мають право на існування.

П'яте – тлумачення поняття "інтертекстуальності". У всьому світі існують численні коди, які постійно перегукуються, переплітаються, зливаються або просто співіснують, створюючи єдиний інформаційний простір.

Ми пропонуємо за допомогою семіотичного методу аналізувати як культуру в цілому, так і її окремі складники: *ідеї* (вірування, цінності, інституції), *продукти культури* (література, фольклор, мистецтво, музика, артефакти), *культурну поведінку* (традиції, звички, одяг, харчування, відпочинок тощо).

У процесі викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах вивченню складових культури та їх семіотичному аналізу має приділятися певна частина часу. Це допоможе студентам отримати необхідну соціокультурну компетенцію, фонові знання й здійснювати вдалу комунікацію з представниками інших культур.

Література:

1. Baysara L. Patterns of Cross-Cultural Behavior in Business // Teaching Business English in Eastern Europe: Why and How? – Dnipropetrovsk, 2004. – P. 30 – 35.
2. Bordyuk L. On the Cultural Content in Business English Instruction in Ukraine // Teaching Business English in Eastern Europe: Why and How? – Dnipropetrovsk, 2004. – P. 36 – 39.
3. Oliynyk T. Business Across Cultures: Stages of Cultural Adjustment // Teaching Business English in Eastern Europe: Why and How? – Dnipropetrovsk, 2004. – P. 113 – 118.
4. Tomalin B., Stempleski S. Cultural awareness. – Oxford: Oxford university press, 1993. – 160 p.
5. Бурбело В.Б. Семіотика рухомого і нерухомого зображення у викладанні іноземних мов // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету (ЛІНГВАПАКС – VIII). - Випуск 3. – 2000. – С. 660 – 663.
6. Гельберг С.Я. Текст – отражение межкультурных контактов // Текст: восприятие информация, интерпретация / Актуальные проблемы перевода. Чтение как феномен культуры. Текст в системе обучения: проблемы восприятия и методики. Имеджелогия и PR: Сборник докладов I Международной научной конференции Российского нового университета. – М.: Росноу, 2002. – С. 118 - 123.
7. Гришкова Р.О. Соціокультурний компонент змісту навчання ділового спілкування студентів старших курсів ВТЗО // Teaching Business English in Eastern Europe: Why and How? – Dnipropetrovsk, 2004. – P.53 – 58.

8. Лотман Ю.М. Семиосфера.- Санкт-Петербург: «Искусство-СПБ», 2000. – 704с.
9. Якобсон Р. Лінгвістика і поетика // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М.Зубрицької. - Львів: Літопис, 1996. - С. 359 - 376.